

Kaczanowska, Wanda

I "Dni Darmstadt" w Płocku. XXI Sesja Rady miasta Płocka w 160 rocznicę (23 września 1991 r.) 'solwowanej' sesji powstańczego Sejmu Królestwa Polskiego = I. "Darmstädter Tage" in Płock. XXI Sitzung des Rates der Stadt Płock zum 160. Jahrestag (23 September 1991) der 'solvierten' Session des (...)

Notatki Płockie 36/3-148, 10-20

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

I „Dni Darmstadt” w Płocku. XXI Sesja Rady miasta Płocka w 160 rocznicę (23 września 1991 r.) „solwowanej” sesji powstańczego Sejmu Królestwa Polskiego.

I. „Darmstädter Tage” in Płock. XXI Sitzung des Rates der Stadt Płock zum 160. Jahrestag (23 September 1991) der „solvierten” Session des aufständischen Sejm des Königtums Polen.

W jednym z przemówień wygłoszonych przed kilku laty prezydent Republiki Federalnej Niemiec dr Richard von Weizsäcker powiedział, iż „porozumienie między Polakami i Niemcami jest zasadniczym elementem przyszłego europejskiego ładu pokojowego”. Ten przyjaciel Polaków nawoływał także do współpracy i na szczeblu lokalnym, między miastami polskimi i niemieckimi. Tak narodziła się inicjatywa profesorów Georga Strobel, Antoniego Rajkiewicza, Władysława Markiewicza, dra Karola Dedeciusa, których można nazwać „Ojcami chrzestnymi” braterskiej współpracy 140-tysięcznego miasta Darmstadt położonego w kraju związkowym Hesja, w dolinie Renu, u podnóża gór Odenwald, z tysiącletnim najstarszym miastem Mazowska — Płockiem, liczącym 120-tys. mieszkańców.

Darmstadt, trzecie partnerskie miasto Płocka (obok Schwedt/0 i Łoźnicy w Jugosławii) jest nazywane „najbardziej polskim miastem” w Niemczech ze słynnym — założonym w 1980 r. — Instytutem Niemiecko-Polskim (Deutsches — Polen Institut), którego dyrektorem od początku istnienia jest urodzony w Łodzi dr Karol Dedecius.

Dnia 24 września 1988 roku, przed 3 laty, podpisano porozumienie o partnerskiej współpracy miast (Vereinbarung über die Partnerschaftliche Zusammenarbeit der Städte).

Płock był siódmym kolejnym „siostrzanym” miastem Darmstadt, tego „wielkiego miasta w lesie” oddalonego od Płocka o 830 km. Oficjalnej delegacji miasta Płocka przewodniczył wówczas mgr Marian Rodzeń — prezydent, a w jej skład wchodził: przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej mgr Tadeusz Kołodziejak i prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego (TNP) dr inż. Jakub Chojnacki.

W wyniku nawiązanej współpracy odbyły się w dniach 20—23 września 1991 r. w Płocku Dni Darmstadt („Darmstädter Tage in Płock”) z bogatym programem. Delegacja „darmstadtzyków” liczyła 120 osób, w tym delegacja oficjalna złożona z 22 osób, z nadburmistrzem miasta Günther Metzgerem. Szczegóły podała szeroko lokalna prasa, nie będę więc ich powtarzać.

Pragnę tylko podkreślić, iż historycznym wydarzeniem w dniu 20 września było odsłonięcie „Pomnika Przestrogi”, symbolicznego monumentu z żeliwa, daru mieszkańców Darm-

In einer seiner Ansprachen sagte von einigen Jahren der Bundespräsident Dr. Richard von Weizsäcker, dass „die Verständigung zwischen Polen und Deutschen das wesentliche Element der zukünftigen europäischen Friedens Ordnung ist”. Dieser Polenfreund forderte auch zur lokalen Zusammenarbeit zwischen den polnischen und deutschen Städten auf. So entstand die Initiative von Professoren Georg Strobel, Antoni Rajkiewicz, Władysław Markiewicz und Dr. Karl Dedecius, die man „Taufpaten” der brüderlichen Zusammenarbeit zwischen Darmstadt und Płock bezeichnen kann. Darmstadt zählt 140.000 Einwohner und liegt im Bundesland Hessen, im Rheintal am Fuss des Odenwaldes; Płock — die tausendjährige älteste Stadt von Masovien, zählt 120.000 Einwohner.

Darmstadt, die dritte Partnerstadt von Płock (neben Schwedt/0 und Łoźnica in Jugoslawien) wird die „meist polnische Stadt” in Deutschland genannt, mit dem berühmten — 1980 gegründeten — Deutschen Polen — Institut, dessen Direktor seit der Gründung der im Łódź geborene Dr. Karl Dedecius ist.

Am 24 September 1988, vor drei Jahren, wurde die Vereinbarung über die partnerschaftliche Zusammenarbeit der Städte unterzeichnet. Płock war die siebente „Schwesterstadt” von Darmstadt, dieser „Grossen Stadt im Walde”, die 830 km. von Płock entfernt ist. Die offizielle Delegation der Stadt Płock leitete damals Mgr Marian Rodzeń — Stadtpräsident dazu gehörten: der Vorsitzende des Stadtrates Mgr. Tadeusz Kołodziejak und Präsident der Wissenschaftlichen Gesellschaft von Płock Dr. Ing. Jakub Chojnacki.

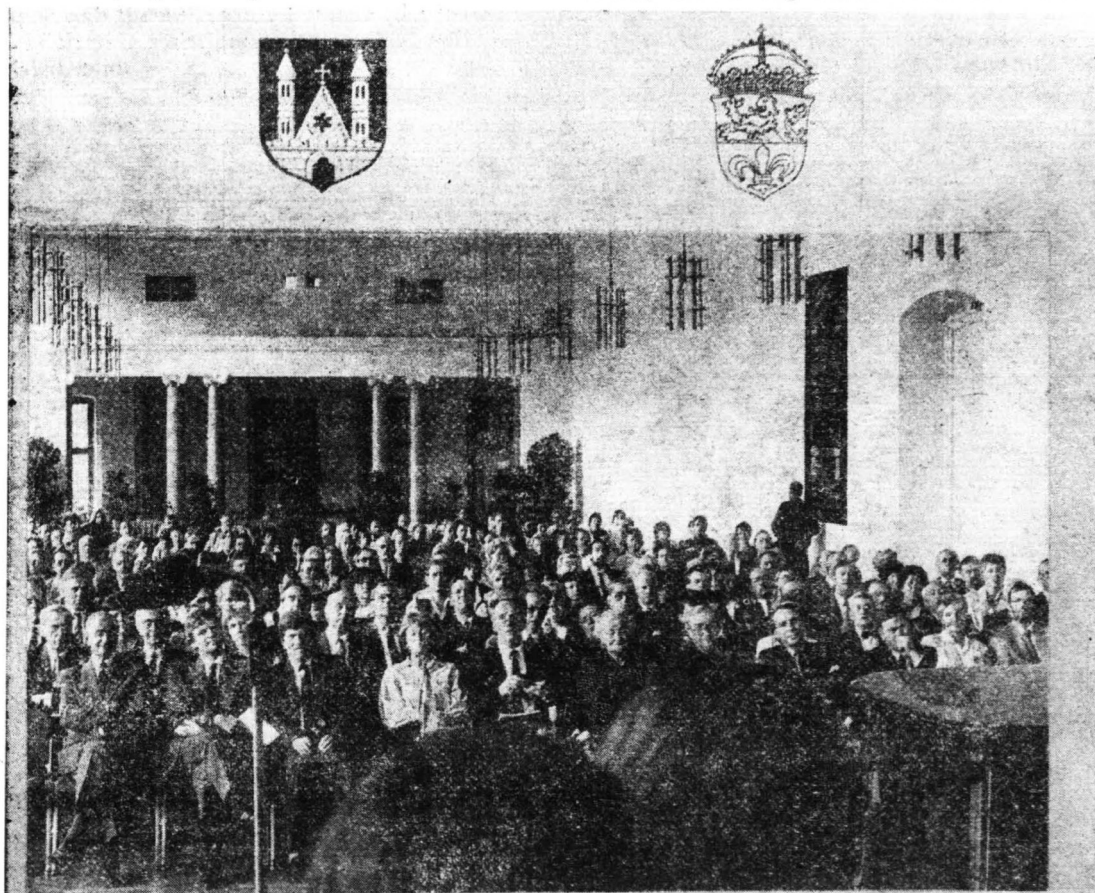
Als Erfolg dieser Zusammenarbeit fanden an den Tagen 20-23. September 1991 „Darmstädter Tage” in Płock statt. Die Delegation der Darmstädter zählte 120 Personen, darunter offizielle Delegation — 22 Personen mit dem Oberbürgermeister Günther Metzger. Die Einzelheiten wurden in der lokalen Presse ausführlich beschrieben, ich werde sie also nicht wiederholen.

Ich will nur betonen, daß das historische Ereignis am 20. September war die Enthüllung des „Mahndenkmals”, eines symbolischen Monuments aus Gusseisen, Geschenk der Einwohner von Darmstadt für die Einwohner von

stadtu dla mieszkańców Płocka. Pomnik przedstawia ciało człowieka bez rąk i nóg. W ten dramatyczny i bardzo sugestywny sposób jego twórca, artysta rzeźbiarz Thomas Duttonhoefer wyraził ostrzeżenie przed okrucieństwem wojny, która pochłonęła 50 milionów ofiar. Pomnik przestrzega i wzywa aby nigdy więcej nie dopuścić do kataklizmu, aby narody Polski, Niemiec i inne nie były narażone na tak straszne, do dziś niekiedy nie załżnione rany i cierpienia.

Plock. Das Denkmal zeigt einen menschlichen Körper ohne Hände und FüÙe. Auf diese dramatische und suggestive Weise drückte sein Schöpfer Thomas Duttonhoefer die Warnung vor den Grausamkeiten des Krieges aus, des 50 Millionen Opfer brachte. Das Denkmal mahnt und fordert die Völker Polens, Deutschlands und andere auf, nie wieder den Kataklysmus des Krieges zu erleben.

Am letzten Tag der „Darmstädter Tage“ im Plock, am 23. September 1991 fand in dem

POROZUMIENIE

o partnerskiej współpracy między miastem Płock a miastem Darmstadt

VEREINBARUNG

über die partnerschaftliche Zusammenarbeit zwischen der Stadt Plock und der Stadt Darmstadt

Oficjalne nawiązanie współpracy między Płockiem a Darmstadem nastąpiło przed 3 laty w dniu 24 września 1988 r. w Darmstadt (w Sali Głównej Oranżerii). Swiadkami podpisania dokumentów było około 200 osób, m. in. na zdjęciu od lewej strony: Jakub Chojnacki — prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego, Tadeusz Kołodziejak — przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej w Płocku, Karol Dedecius — dyrektor Instytutu Niemiecko-Polskiego w Darmstadt, Marek Jędrys — minister, poseł w Ambasadzie polskiej w Kolonii, Marian Rodzeń — prezydent miasta Płocka, Hülke Metzger i jej mąż Günther Metzger — nadburmistrz (prezydent) miasta Darmstadt, IKH (Jej Królewska Wysokość) księżna Margaret von Hessen und bei Rhein, Herman Kleinstück — przewodniczący frakcji FDP i Sekretarz Stanu z Krajowego Ministerstwa Kultury Hesji w Wiesbaden, Heino Swyter — radny m. Darmstadt, Eike Ebert — przewodniczący Rady (Parlamentu) miasta Darmstadt, Carole Kendellen i jej mąż Terry Kendellen — przewodniczący Rady zaprzyjaźnionego z Darmstadt miasta Chesterfield (Anglia).

Foto: R. Koch — Darmstadt.

W ostatnim dniu „Dni Darmstadtu w Płocku” 23 września 1991 roku w Sali Sejmowej płockiego ratusza odbyła się uroczysta XXI sesja Rady Miasta Płocka z udziałem gości

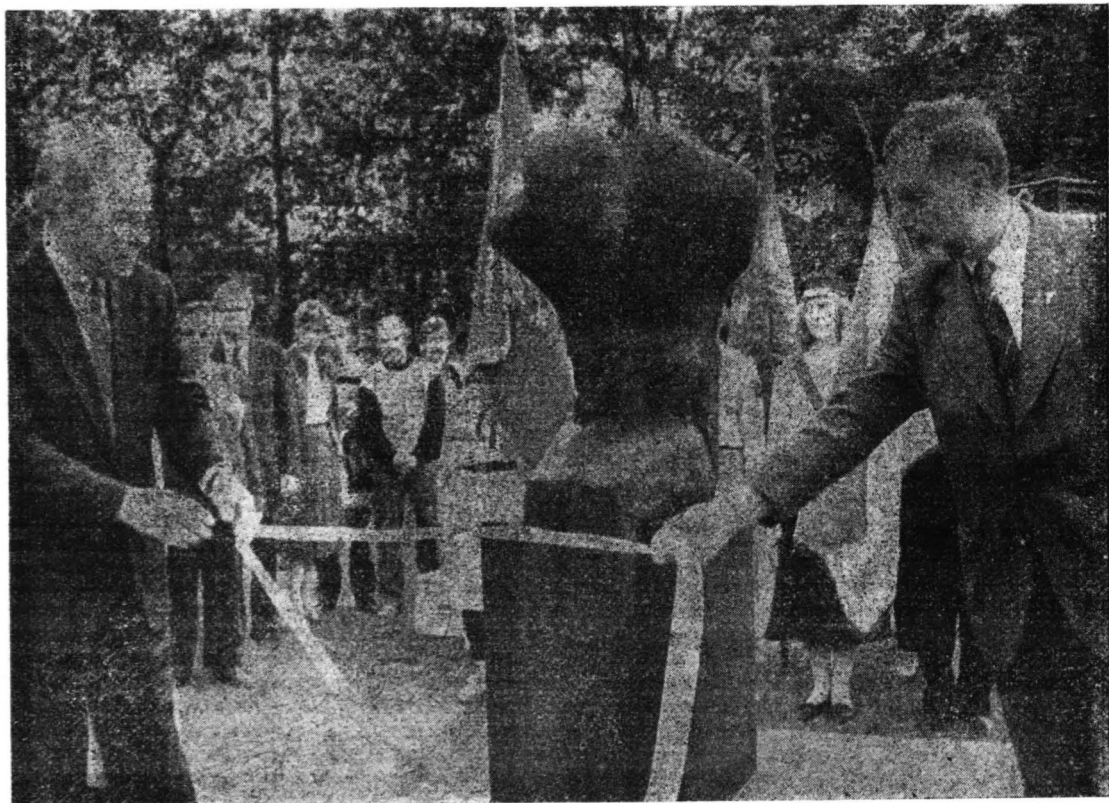
Sejmsaal des Plocker Rathauses die feierliche XXI. Session des Rates der Stadt Plock, mit Anteil der deutschen Gäste aus Darmstadt niemieckich z Darmstadt. W tym dniu minęło

bowiem 160 lat od odbycia tu ostatniej sesji parlamentu Królestwa Polskiego w okresie Powstania Listopadowego 1830/1831. Wówczas rozegrał się epizod „solwowania” sesji, który w dziejach Polski wszedł do podręczników historii. Za niemieckim poetą Heinrichem Heine — którego wiersze były tak tępione przez hitlerowców — możemy powtórzyć:

*„Walka o wolność
gdy się raz zaczyna,
krwią ojca
w dziedzictwie spada na syna.
Sto razy wrogów tłumiona potęgą,
skończy zwycięstwem”.*

statt. An diesen Tag wergingen 160 Jahre seit der letzten Session des Parlaments des Königums Polen während des Novemberaufstandes 1830/31. Damals kam es zur „Solvierung” der Session, was in die Lehrbücher der polnischen Geschichte eingegangen ist. Nach dem deutschen Dichter Heinrich Heine, dessen Gedichte von den Nazisten vertilgt wurden, können wir wiederholen: (freie Übersetzung).

*„Wenn der Freiheitskampf beginnt,
vergeht er mit Vaters Blut auf den Sohn.
Hundertmal von feindlicher Gewalt
unterdrückt
wird er mit Sieg enden”.*

Płock, 20 września 1991 r. Plac przy Zespole Szkół Chemicznych im. Ignacego Łukasiewicza (MZRP). Przy udziale ponad tysiąca osób, odsłonięcia „Pomnika P rzestrogii” — daru Darmstadtu dla Płocka dokonują — Prezydent miasta Darmstadt Günther Metzger (z lewej) i Tadeusz Taworski — przewodniczący Rady miasta Płocka.

Ten monument z żeliwa jest dziełem artysty rzeźbiarza z Darmstadtu — Thomasa Duttonhoefera, który także wziął udział w uroczystości przekazania i odsłonięcia tego dzieła sztuki.

Zwycięstwo i wolność, odzyskanie Niepodległości nadeszły w 1918 r. Polonia rediviva.

Na XXI Sesji po przemówieniach przewodniczącego Rady miasta mgr inż. Tadeusza Taworskiego, nadburmistrza miasta Darmstadt Günthnera Metzgera, przewodniczącego Rady (parlamentu) w Darmstadt p. Eike Eberta i wręczeniu do rąk prezydenta Płocka mgr Andrzeja Drętkiewicza i wiceprezydenta mgr Jolanty Krzemińskiej daru miasta Darmstadt w wysokości 60 milionów złotych na cele charytatywne, referat programowy poświęcony 160 rocznicy ostatniego Sejmu Polskiego wygłosiła mgr Wanda Kaczanowska, wicedyrektor Biblioteki im. Zielińskiego TNP, który w całości przytaczamy:

Der Sieg, die Freiheit und die Unabhängigkeit kamen im Jahre 1918. Polonia rediviva.

Während der XXI. Session hielten Wort: der Vorsitzende des Stadtrates Mgr. Ing. Tadeusz Taworski, Oberbürgermeister der Stadt Darmstadt Günther Metzger, Vorsitzender des Parlaments in Darmstadt Eike Ebert. Der Stadtpräsident von Płock Mgr Andrzej Drętkiewicz und seine Stellvertreterin Mgr. Jolanta Krzemińska empfangen von der Stadt Darmstadt 60 Millionen Zlotys als Geschenk für Wohltätigkeit. Anschließend wurde von Mgr Wanda Kaczanowska, Vizedirektorin der Zieliński — Bibliothek bei der TNP die dem 160. Jahrestag des letzten polnischen Sejm gewidmete Programmrede gehalten:

21 września 1991. Oficjalna delegacja miasta Darmstadt na dziedzińcu siedziby Towarzystwa Naukowego Płockiego z prezydentem (Oberbürgermeister) Güntherem Metzger z żoną Hilke i Stadtratem Heino Swyter z żoną Marittą. Członkiem delegacji był także Bernd Schäfer — kierownik Biura w Magistracie miasta dla współpracy między miastami zaprzyjaźnionymi.

Gościom towarzyszyli wiceprezydent miasta Płocka Jolanta Krzemińska, prezes TNP Jakub Chojnacki, Wanda Lemańska-Kaczanowska — wicedyrektor Biblioteki im. Zielińskich TNP.

motto:

„Wszystko dla Ojczyzny
nic dla mnie”

Piotr Wysocki

Panowie Przewodniczący Rad Miejskich,
Panowie Prezydenci miast: zaprzyjaźnionego
Darmstadt i tysięcletniego Płocka,
Wysoka Rado,
Wielce Szanowni Zgromadzeni,

Historię Płocka tworzy szereg ważnych zdarzeń, które wywarły znaczący wpływ na rozwój kraju i tego miasta. Niektóre z nich są tak ważne, że nie można ich pominąć. Do takich zdarzeń należało niewątpliwie ostatnie posiedzenie Sejmu Królestwa Polskiego w dniu

Motto:

„Alles für Vaterland
nichts für mich”

Piotr Wysocki

Geehrte Herren — Vorsitzende der Stadtparlamente,
Geehrte Herren — Stadtpräsidenten,
Geehrte Stadtratmitglieder,
Geehrte Damen und Herren,

die Geschichte von Plock wird durch eine Reihe von wichtigen Ereignissen gebildet, die einen bedeutenden Einfluß auf die Entwicklung des Landes und dieser Stadt ausgeübt haben. Manche von denen sind so wichtig, daß man sie nicht außer Acht lassen kann. Zu

23 września 1831 roku w Płocku.

W tym roku mija więc 160-ta rocznica tego ważkiego w dziejach narodu i państwa wydarzenia. Był to jeden z dramatyczniejszych epizodów chylącego się ku upadkowi Powstania Listopadowego, ostatni urzędowy akt działalności Sejmu po opuszczeniu przezeń Warszawy. Powstanie Listopadowe było drugim po Insurrekcji Kościuszkowskiej, zbrojnym powstaniem narodu o odzyskanie niepodległości i wyzwolenie z carskiego ucisku.

Zagrożony działaniami wojennymi wojsk rosyjskich, Sejm Królestwa Polskiego, który rozpoczął swe posiedzenie 18 grudnia 1830 roku w Warszawie, po kapitulacji stolicy zmuszony był przenieść się do Zakroczymia, gdzie odbył swe sesje od 11 do 19 września 1831 roku, następnie wyjechał do Płocka i tam o godzinie 11 rano odbywał swą ostatnią, tragiczną sesję¹.

Diariusz sejmowy² — najważniejszy dokument tych obrad wskazuje tylko Płock, bez określenia dokładnego miejsca posiedzenia Sejmu. To nasunęło szereg wątpliwości, czy sesja ta odbyła się na pewno w ratuszu czy jak chcą niektórzy — w kościele katedralnym lub parafialnym czy jeszcze gdzie indziej. Sądzone, iż sala ratuszowa nie mogła pomieścić dużego Sejmu.

Sala „Sejmowa” ratusza płockiego 23 września 1991 r. Uroczystej sesji Rady miasta Płocka z udziałem Gości Niemieckich z Darmstadt przewodniczący Tadeusz Taworski — przewodniczący Rady. Referat o-kolicznościowy wygłasza wicedyrektor Biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego Wanda Lemańska-Kaczanowska.

Jest to teza bezzasadna, gdyż w czasie zawieruchy wojennej posłów nie było zbyt wielu. Liczba 45 osób nie była zbyt wielka, żeby nie mogła ich pomieścić sala ratuszowa. W literaturze istnieją przekazy pisemne wskazujące na ratusz, jako miejsce odbycia sesji. Pisała tak Maria Macieszyna w „Powstaniu Listopadowym w Płocku”, arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski w swojej „Monografii historycznej Płock” i wielu innych np. poseł sejmu Aleksander Jełowiecki we wspomnieniach swych podaje, że sesja sejmowa odbywała się w domu stojącym na obszernym rynku. Dr Kazimierz Askanas w swoim referacie wygłoszonym 10 lat temu i poświęconym tej samej uroczystości, mianowicie „Ostatniej Sesji Sejmu Królestwa Polskiego” w jej 150-lecie, też udowodnił, iż miejscem obrad na pewno był ratusz. Ale prawdopodobnie istnieją również zapisy

w niektórych pamiętnikach uczestników Sejmu, solchen Ereignissen gehörte die letzte Sitzung des Sejms vom Königtum Polen am 23. September 1831. In diesem Jahr vergeht also der 160-ste Jahrestag dieses in der Geschichte der Nation und des Staates wichtigen Ereignisses. Es war eine der dramatischen Episoden des niedergehenden November — Aufstandes, der letzte amtliche Akt der Tätigkeit des Sejms nach der zweite nach der Verlassung Warschaus. Der November-Aufstand war der zweite nach der Insurrektion von Kościuszko bewaffnete Aufruhr der Nation nun die Wiedererlangung der Unabhängigkeit und die Befreiung von der zaristischen Unterdrückung.

Der von den russischen Truppen gefährdete Sejm des Königiums Polen, der ihre Sitzung am 16. Dezember 1830 in Warschau begonnen hatte, musste nach der Kapitulation der Hauptstadt nach Zakroczyń umziehen, wo er seine Session in der Zeit vom 11. bis zum 19. September 1831 gehalten hatte. Zunächst zog er nach Plock und dort begann er um 11 Uhr am 23. September 1831 seine letzte tragische Session¹. Das Sejmdiarium² — das wichtigste Dokument dieser Beratungen weist nur auf Plock hin, ohne den Ort der Sitzung genau zu bestimmen. Das brachte eine Reihe von Zweifeln, ob die Session wirklich im Rathaus stattgefunden hatte oder wie manche behaupten — in der Domkirche. Man meinte, dass der Saal im Rathaus einen so großen Sejm nicht unterbringen konnte. Das ist grundlos, denn es gab während der Kriegshandlungen nicht so viele Abgeordnete. Die Anzahl der 43 Personen war nicht zu groß für den Rathaussaal. In der Literatur gibt es schriftliche Überlieferungen, die das Rathaus als Ort der Sitzung hinweisen. So schrieb: Maria Macieszyna im „November-Aufstand in Plock”, der Erzbischof Antoni Julian Nowowiejski in seiner „Historischen Monographie von Plock” und viele andere, zB. der Sejmabgeordnete Aleksander Jełowiecki schreibt in seinen Erinnerungen, daß die Sejmession in einem Haus am großen Marktstatt fand. Herr Dr. Kazimierz Askanas bewies in seinem Referat vor 10 Jahren anlässlich „Der letzten Sejmession des Königiums Polen” zum 150. Jahrestag, daß das Rathaus bestimmt der Ort der Sitzung war. Es gibt aber auch Vermerke in machen Stammbüchern, die behaupten, daß diese Beratung in einer Kirche begonnen hat. Vielleicht wurde sie mit der Heiligen Messe eingeleitet? Meiner Meinung nach ist die Tatsache unstrittig, daß diese letzte Sitzung des Polnischen Sejms in Plock stattgefunden hat.

An diesen historischen Tag, 23. September 1831 um 11 Uhr vormitags begann der Sejm seine Tagung, die sich als die letzte erwies. Die Beratungen wurden nur von wenigen Sejmmitgliedern begonnen, denn von den 54 Senatoren stellten sich nur 2, und von den 150 Abgeordneten und Deputierten — nur 43. Den Vorsitz führte der Senatspräsident, der Wojewode Antoni Ostrowski. An den Beratungen

nahmen u.a. teil: der Marschall des Sejms Władysław Ostrowski (Bruder von Antoni), der mōwiące jakoby obrady te rozpoczęto w kościele. Może inaugurowała je Msza Św.? Jakkolwiek to było, myślę iż w chwili obecnej najważniejszy jest niewątpliwie bezsporny fakt, że to ostatnie posiedzenie Sejmu Polskiego odbyło się tu w Płocku.

W tym historycznym dniu 23 września 1831 roku o godzinie 11 rano Sejm rozpoczął swe posiedzenie, które miało okazać się ostatnim. Obrady rozpoczęto w mocno przerzedzonym składzie, gdyż z 54 senatorów stawiło się tylko 2, a ze 150 posłów i deputowanych — tylko 43. Sesji przewodniczył prezes Senatu Wojewoda Antoni Ostrowski. W obradach uczestniczyli m.in. marszałek Sejmu Władysław Ostrowski (brat Antoniego), prezes Rządu Bonawentura Niemojowski, historyk Joachim Lelewel, poeta Bohdan Zaleski, generał Bem i inni. Z dziesięciu posłów województwa płockiego stawili się: poseł ostrołęcki, Stanisław Barzykowski, poseł przasnyski, Wincenty Chełmicki oraz deputowany z miasta Płocka Ignacy Dembowski³. Posiedzenie Sejmu odbywało się w klimacie przygnębienia i smutku, oczywistego wobec zbliżającego się upadku powstania, w atmosferze głębokiej troski o losy państwa i narodu, w poczuciu zbliżającej się totalnej klęski. Wyniki obrad były pilnie potrzebne, gdyż decydowały o losach kraju, zwłaszcza, że sytuacja nagliła. 115-tysięcznej armii

wojskowych. Nie brak też było konfidentów. 23 września w godzinach rannych we wsi Słupno Ministerpräsident Bonawentura Niemojowski, der Historiker Joachim Lelewel, der Dichter Bohdan Zaleski, der General Józef Bem und andere. Von zehn Abgeordneten der Plocker Wojewodschaft fanden sich ein: Stanisław Barzykowski — Abgeordneter aus Ostrołęka, Wincenty Chełmicki — Abgeordneter aus Przasnysz und Ignacy Dembowski³ — der Deputierte aus der Stadt Plock. Die Sejmsitzung verlief in der Stimmung der Depression und der Traurigkeit, denn der Aufstand brach allmählich zusammen, in der Atmosphäre tiefer Besorgtheit für das Schicksal der Nation und des Staates, im Gefühl der kommenden totalen Niederlage. Die Resultate der Beratungen waren unbedingt nötig, denn die Lage drängte. Gegen die 115 Tausend russischen Soldaten standen nur 24 000 Polen und es gab keine Einigkeit unter den politischen und militärischen Anführern. Dazu gab es auch Konfidenten. Am 23. September vormittags fand im Dorf Słupno bei Plock eine Beratung von 40 aufständischen Kommandanten unter dem Vorsitz des Oberbefehlshabers General Maciej Rybiński statt. Man untersuchte das abermalige Ultimatum von Paskiewicz (russischer Befehlshaber), das eine unwiderrufliche Kapitulation forderte. Fast die ganze Generalität stimmte für die Kapitulation. Die Nachricht von den Abstimmungsergebnissen des Kriegsrates

Na sali obrad: Od lewej strony: Hilke Metzger, prez ydent miasta Darmstadt Günther Metzger, Krystyna von Schutzenbach z Instytutu Niemiecko-Polskiego w Darmstadt (tłumacz), Andrzej Drętkiewicz — prezydent m. Płocka, Andrzej Kijek — wiceprezydent Płocka.

rosyjskiej przeciwstawiało się już tylko 24.000 wojska polskiego, ponadto nie było jedności wśród przywódców politycznych i dowódców

in Słupno erregte eine Aufregung in Plock. Alle diskutierten und hofften auf einen neuen Standpunkt des Sejms gegenüber den Bestim-

Na sali obrad. W pierwszym rzędzie od lewej strony: Przemysław Berent z Urzędu miasta Płocka (tłumacz), Eike Ebert — przewodniczący Rady Miasta Darmstadt, Petra Neumann — redaktor dziennika „Darmstädter Echo”. W drugim rzędzie: Wanda Sokołowska — poseł na Sejm, Wanda Lemańska-Kaczanowska, Wojciech Jasiński — pełnomocnik Rządu do spraw są morządu terytorialnego Województwa Płockiego, Waldemar Kuliński — dyrektor Urzędu Wojewódzkiego w Płocku i Tadeusz Scieszko — poseł na Sejm.

mungen des Kriegsrates in Słupno. Nach der Kapitulation Warschaws sind viele Abgeordnete pod Płockiem odbyła się pod przewodnictwem naczelnego wodza generała Macieja Rybińskiego narada 40 dowódców armii powstańczej, zgromadzonej w okolicach Płocka. Rozpatrywano powtórnie ultimatum Paskiewicza żądające bezwarunkowej kapitulacji. Wiadomość o wynikach głosowania rady wojennej w Słupnie wywołała wzburzenie w Płocku. Wszyscy naradzali się i spodziewali od Sejmu zajęcia stanowiska wobec postanowień rady wojennej w Słupnie. Po kapitulacji Warszawy wielu posłów i senatorów rozjechało się w różnych kierunkach. Pozostali najbardziej ideowi radykałowie, którzy nie bali się konsekwencji swoich działań. Czekali ich przecież potem konfiskata majątków, zsyłka i inne prześladowania. Na początku obrad odczytano pismo prezesa Rządu Narodowego, Bonawentury Niemojowskiego z prośbą o dymisję. Niemojowski uzasadniał ją tym, że nie godzi się z postanowieniem rady wojennej w Słupnie, lecz nie ma sposobu ratowania honoru wojska. Dymisja została przyjęta. Wtedy Sejm wezwał generałów: Umińskiego i Bema dla złożenia sprawozdania o sytuacji i możliwościach działania na przyszłość. Bem i Umiński zgodnie stwierdzili, że większość wyższych dowódców nie chce walczyć dalej. Należy więc ich zostawić a wojsko pod nowym dowództwem skierować w Krakowskie. Po wysłuchaniu relacji Sejm uchwalił połączenie w jednym ręku władzy cywilnej i wojskowej i na stanowisko naczelnego wodza

i prezesa rządu powołał generała dywizji Janete und Senatoren in verschiedene Richtungen weggefahren. Es waren die idealsten Radikalen geblieben, die keine Angst vor den Konsequenzen ihrer Tätigkeit hatten. Vor ihnen standen nun Vermögenseinziehung, Deportation und andere Verfolgungen. Am Anfang der Beratungen wurde ein Schreiben vom Ministerpräsidenten Bonawentura Niemojowski, mit einem Rücktrittgesuch vorgelesen. Niemojowski begründete seine Bitte damit, daß er mit den Bestimmungen des Kriegsrates in Słupno nicht einverstanden war, hatte aber keine Möglichkeit, die Ehre des Militärs zu retten. Die Dimission wurde angenommen. Da beorderte der Sejm die Generale Umiński und Bem her, damit sie einen Bericht über die Lage und Möglichkeiten für die Zukunft erstatten. Bem und Umiński waren einverstanden, daß die meisten Befehlshaber nicht kämpfen wollen. Man soll sie also in Ruhe lassen und das Heer unter neuer Führung in Richtung Krakau schicken. Danach hat er Sejm die Vereinigung der Zivil — und Militärerschaft in einer Hand beschlossen und zum Hauptbefehlshaber und Ministerpräsidenten den General Jan Nepomucen Umiński berufen. Bem, obwohl er ein hervorragendes militärisches Talent war, wurde nicht gewählt, denner war mit der Czartoryski — Gruppe verbunden. Die Historiker behaupten, daß es ein Fehler war, denn Umiński — ein Durchschnittsführer hatte keine genügende Popularität beim Militär. Und draußen riefen die Offiziere den Beratern

na Nepomucena Umińskiego, przeciwstawiającego się kapitulanczej postawie części generalicji. Nie wybrano Bema, posiadającego wybitny talent wojskowy, ze względu na jego związki z grupą Czartoryskiego. Historycy twierdzą, że był to błąd, gdyż Umiński, dowódca raczej przeciętny, nie miał dostatecznej popularności w wojsku. A za oknem oficerowie jednostek wojskowych wołali do obradujących: „Dajcie nam wodza, co by nas do boju prowadził”⁴. Umiński przyjmując stanowisko naczelnego wodza sprzeciwił się kategorycznie jednoczesnemu przyjęciu funkcji prezesa rządu. Sejm uchwalił, iż funkcję tę będzie pełnił nadal prezes rządu Bonawentura Niemojowski. Po wyborze naczelnego wódz Umiński, uczczony owacją oficerów, zgromadzonych na rynku, pojechał do wojska, stacjonującego w rejonie Słupno-Borowiczki. Piechota jednak sprzeciwiła się uchwale sejmowej.

Dwaj prezydenci zaprzyjaźnionych miast w towarzystwie radnego — przewodniczącego Komisji Józefa Gutowskiego na Nowym Rynku przed Teatrem Płockim. Pierwszy z prawej strony dyplomata z Bonn, Wilfried Lipscher, b. pracownik naukowy Instytutu Niemiecko-Polskiego w Darmstadt i Ambasady RFN w Warszawie.

W tej sytuacji Umiński złożył dymisję na ręce Niemojowskiego.

Sejm długo jeszcze obradował nad tym, co ma ze sobą uczynić. W związku z nasuwającymi się wątpliwościami, czy w istniejącej sytuacji kontynuowanie sesji sejmowej jest jeszcze celowe, zabrał głos poseł Godebski, oświadczając, iż właśnie trwanie Sejmu sprawia, że sprawa powstania nie upadła jeszcze, a utrzymanie się sejmu wpływa korzystnie na postawę wojska. Rozważano jeszcze długo, czy Sejm powinien zamknąć swą sesję, czy też obradować dalej; czy powinien postępować za wojskiem, czy też zebrać się w miejscu wyznaczonym przez rząd

zu: „Gebt uns Führer, der uns zum Kampf führt”⁴. Umiński, indem er die Funktion des Oberbefehlshabers angenommen hatte, wollte nicht Ministerpräsident sein. Der Sejm hat verordnet, daß Bonawentura Niemojowski diese Funktion weiterhin erfüllen soll. Nach der Wahl begab sich Umiński zum Militär, das bei Słupno stationierte. Die Infanterie hat jedoch diesen Landtagsbeschuß umgestossen. In dieser Lage hat Umiński seinen Rücktritt auf Niemojowski Hände angeboten. Der Sejm beriet noch lange Zeit darüber, was er tun soll. Der Abgeordnete Godebski erklärte, daß die Sejmssession den weiteren Kampf verursacht und einen guten Einfluß auf die Haltung des Heeres hat. Man überlegte noch lange, ob der Sejm seine Session schließen oder fortsetzen sollte; ob er sich mit dem Herr begeben oder sich in einem von der Regierung und dem O-

berbefehlshaber bestimmten Ort versammeln. Zum Schluß der Beratungen wurde der Sejm-marschall Graf Władysław Ostrowski durch die Kammern bewollmächtigt, sich mit dem Ministerpräsidenten wegen der Sicherheit der Abgeordneten zu verständigen und ihnen die Reisemöglichkeit nach Krakau zu sichern, wo der Sejm seine Session fortsetzen wollte. Er endete die Sejmssitzung mit den Worten: „Einstweilen solviert die Session”. Jedoch hatte diese Session keine Fortsetzung. Es hat sich später gezeigt daß der Polnische Sejm in der Annexionzeit, am 23. September 1831 in Płock zum letzten Mal beraten hat. Bemerkenswert

Cmentarz ewangelicki przy ul. Wieczorka 39 (jeden z 10 płockich cmentarzy) założony przez Ludwika Małkę w I połowie XIX wieku. Wieńce złożono na grobie Władysława Sztromajera, ewangelika, działacza Polskiej Partii Socjalistycznej, pierwszego prezesa Rady Miejskiej w Płocku w Polsce Odrodzonej, zmarłego 25.XII. 1933 r. w wieku lat 72. Od strony prawej: Alfred Aldenhoff — zastępca Przewodniczącego Rady w Darmstadt z żoną Rosalinde, Günther Metzger — prezydent Darmstadt (w środku), za nim z lewej strony Wilfried Lipscher — dyplomata z Bonn. Pierwszy z lewej strony Tadeusz Taworski — przewodniczący Rady miasta Płocka i Heino Swyter — Stadtrat z Darmstadt.

po porozumieniu się z naczelnym wodzem. Na koniec obrad marszałek sejmu, Władysław hr. Ostrowski, upoważniony przez izby, aby porozumiał się z prezesem rządu co do bezpieczeństwa posłów i zapewnienia im środków przeprawy w Krakowskie, gdzie sejm zamierzał kontynuować swe sesje — zakończył posiedzenie sejmu słowami: „Tymczasem sesja solwuje się”. Znaczy to — sesja odracza się. Jednak ta sesja sejmowa nie miała już dalszego ciągu. Okazało się później, że w dniu 23 września 1831 roku w Płocku Sejm Polski w okresie zaborów obradował po raz ostatni. Trzeba jednak podkreślić, że był to jedyny Sejm, który nie uznał zaborów. I w ten sposób słowami „odraczam” Polacy poprzez ten Sejm nigdy oficjalnie nie uznali zaborów.

Tak zakończyła się ostatnia sesja Sejmu walczącego o niepodległość Królestwa Polskiego. Przewidując upadek powstania i uważając, że Sejm musi dać wyraz dążeń Narodu do Niepodległości, jeden z najwybitniejszych historyków polskich — Joachim Lelewel na historycznej płockiej sesji powiedział: „W Narodzie znajdują się siły nowe”. W dniu 25 września sejm i rząd, ubezpieczone przez 4 szwardony jazdy, opuściły Płock i poprzez Sierpc i Osiek pociągnęły ku granicy pruskiej. Przekroczyły ją 26

ist die Tatsache, daß er der einzige Sejm war, der die Annexion des Landes nicht anerkannt hat. Und auf diese Weise haben Polen mit den Worten *ich solviere*” durch diesen Sejm nie die Annexion eingesehen.

So endete die letzte Session des Sejms, der um die Unabhängigkeit des Königthums Polen kämpfte. Eines den hervorragendsten polnischen Historikern — Joachim Lelewel sagte während der historischen Plocker Session: „In der Nation finden sich neue Kräfte”. Am 25. September hatten der Sejm und die Regierung, begleitet durch 4 Kavallerie-schwadronen, Plock verlassen und gegeben sich über Sierpc, Rypin und Osiek zur preussischen Grenze und passierten sie am 26. September. An den 21-25. September 1831 gab es in Plock die obersten Staatsorgane und die Stadt wurde für diese Tage zur Hauptstadt Polens.

Man muß betonen, daß die konservativen Senatoren und Abgeordneten haben sich vor der Niederlage des Aufstandes aus Angst vor zaristischen Repressionen von den Sejm — und Senatarbeiten zurückgezogen; darum kamen nach Plock nur wenige von ihnen. Es waren diese Polen, welche ihre Pflichten gegen das Vaterland höher schätzten als ihre persönliche

września. Obecność w naszym mieście w dniach od 21-25 września 1831 roku najwyższych organów państwowych sprawiła, że Płock w tych dniach był faktyczną stolicą Polski.

Trzeba podkreślić, iż w miarę zbliżania się końcowego aktu tragedii powstańczej, konserwatywni senatorowie i posłowie działając w obawie przed mogącymi ich spotkać represjami władz carskich, wycofali się z udziału w Sejmie i Senacie, stąd w Płocku stawiła się ich mała liczba. Ale byli to ci Polacy, którzy obowiązki względem kraju stawiali wyżej niż swe osobiste bezpieczeństwo. Dlatego też na posiedzeniu Sejmu w Zakroczymiu i Płocku tak silnie dominowała nuta patriotyzmu i troski o zachowanie odpowiedzialności za losy narodu.

Zbiory TNP powiększyły się o wybity w srebrze medal miasta Darmstadt wręczony w dniu 21 września 1991 r. prezesowi Towarzystwa przez Nadburmistrza (Oberbürgermeister) — Günthera Metzgera.

Sejm reprezentował z heroizmem wobec osobistego zagrożenia posłów i z pełnym poczuciem narodowej dumy, najwyższe interesy narodu. Ostatnie odbyte w Płocku posiedzenie sejmowe, nie zamykające, lecz tylko odraczające sesję, pozostawiło Polakom pamięć jednego z tych czynów, których tradycja pozwala przetrwać w jedności w najtrudniejszych chwilach przez długi czas.

Na pamiątkę historycznej sesji Sejmu polskiego w Płocku wmurowano w frontową ścianę ratusza, już za czasów przywróconej Polsce niepodległości, tablicę marmurową z następującym napisem⁵ „Tu na ratuszu, ostatni Sejm Królestwa Polskiego solwował sesję 23 IX 1831 r. Po latach 90-ciu, po męznym odparciu 18-19 VIII 1920 r. przez wojska Rzeczypospolitej i ludność płocką dzikiego najazdu bolszewików rosyjskich, rada miejska ku wiecznej pamięci uchwalenia konstytucji 17 III 1921 r. na uro-

Sicherheit. Deshalb dominierten während der Sejmssitzungen in Zakroczyn und Plock der Patriotismus und die Besorgtheit für das Schicksal der Nation. Der Sejm repräsentierte, hinsichtlich der persönlichen Bedrohung der Abgeordneten und mit vollem Gefühl des nationalen Stolzes, die höchsten Interessen des Volkes. Die letzte Sejmssitzung in Plock, die Session nicht geschlossen sondern nur solviert hatte, übergab uns Polen die Erinnerung an eine Taten, deren Tradition in Einigkeit in den schwierigsten Momenten lange Zeit überstehen lässt.

Zur Erinnerung an diese historische Session des polnischen Sejms in Plock hat man an die Vorderseite des Rathauses im unabhängigen Polen eine Marmortafel mit folgender Aufschrift eingemauert⁵: „Hier im Rathaus, am 23.IX.1831 solvierte der letzte Sejm des Königiums Polen die Session. Nach 90 Jahren, nach der heldenhaften Abwehr am 18-19.VIII. 1920 von der polnischen Armee und Plocker Bevölkerung vor der wilden Angriff der russischen Bolschewiken, ließ der Rat der Stadt während der feierlichen Sitzung am 20.III. zur ewigen Erinnerung an den Beschluß der Verfassung vom 17.III.1921 diese Tafel am 3 Mai 1921 einmauern.,,

Wydrukowany w Darmstadt okolicznościowy plakat (w kolorze).

Nach dem Krieg, zwechs der Restaurierung des Vernichteten und der Fortsetzung der Tra-

czystym posiedzeniu w dniu 20 III tę tablicę w dniu 3 maja 1921 r. wmurować poleciła”.

Po wojnie, celem odrestaurowania tego co zniszczono i kontynuowania tradycji w 1971 roku, w 140 lat od obrad ostatniego sejmiku Królestwa Polskiego w Sali Sejmowej Ratusza ufundowało tablicę upamiętniającą to ważne dla narodu i jego historii zdarzenie.

„Dziś po 160 latach, możemy powtórzyć za Lelewel, że w społeczeństwie znalazły się owe „Siły nowe”. One to poraz pierwszy po wojnie spowodowały sytuację, w której mogła zaistnieć też po raz pierwszy, demokratycznie wybrana władza miasta, której członkowie kontynuują działalność w niepodległej Polsce. To właśnie dopiero w tym roku wyjątkowo radośnie świętujemy wszystkie narodowe rocznice — począwszy od 200-lecia Konstytucji 3 Maja, a kończąc na tej tu dziś uroczystości obchodzonej, wszak wreszcie wszyscy „jesteśmy u siebie”.

dition, im Jahre 1971, 140 Jahre seit der Sitzung des letzten Sejms des Königreichs Polen, stiftete man im Sejmsaal des Rathauses die Gedenktafel zur Erinnerung an dieses wichtige Ereignis für die Nation und ihre Geschichte.

Heute, nach 160 Jahren, können wir nach Lelewel wiederholen, daß in der Gesellschaft fanden sich jene „neue Kräfte”. Sie haben zum ersten Mal nach dem Krieg verursacht, daß die Stadt wieder eine demokratisch gewählte im unabhängigen Polen fort. Erst dieses Jahr feiern wir ausnahmsweise fröhlich alle nationalen Jahrestage — vom 200. Jahrestag der 3-Mai-Verfassung angefangen und mit dem heutigen geendet, dem endlich „sind wir alle bei uns”.

Übersetzung: mgr Stanisław Łyłka

PRZYPISY

- ¹ Kazimierz Askanas, *Ostatnia sesja Sejmu Królestwa Polskiego* 23 września 1831 roku w Płocku, „Notatki Płockie” 1981 nr 3, s. 13.
- ² *Dziennik Sejmu z R. 1830-1831*. T. VI s. 628.
- ³ Stanisław Kostanecki, *Ostatnie posiedzenie Sejmu Królestwa Polskiego w 1831 r. w Płocku*, „Notatki Płockie” 1972 nr 1, s. 30.

⁴ *Dzieje Płocka*, Płock 1978 s. 294.

⁵ Maria Macieszyna, *Powstanie Listopadowe w Płocku*, Płock 1921 s. 58.

⁶ Tłumaczenie tekstu na język niemiecki — Stanisław Łyłka, członek TNP.

